

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/20185> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Pronk-Tiethoff, Saskia Elisabeth

Title: The Germanic loanwords in Proto-Slavic : origin and accentuation

Issue Date: 2012-11-28

11 SAMENVATTING

Al voordat het Slavisch aan het einde van het eerste millennium na Christus uiteenviel in de verschillende Slavische talen kwamen de sprekers van het Proto-Slavisch in contact met Germanen. De eerste contacten dateren waarschijnlijk van het midden van de derde eeuw na Christus, toen de Slaven zich over Centraal- en Zuid-Europa begonnen te verspreiden. In dit proefschrift worden de leenwoorden geanalyseerd die in het Proto-Slavisch terecht gekomen zijn als gevolg van deze vroegste contacten tussen Slaven en Germanen. Leenwoorden in de individuele Slavische talen uit bijvoorbeeld het Duits of Engels, die dateren van na de uiteenval van het Proto-Slavisch, zijn in dit proefschrift buiten beschouwing gelaten.

De leenwoorden in het Proto-Slavisch zijn afkomstig uit verschillende Germaanse talen en dialecten. Het is zeker dat de Proto-Slaven woorden ontleenden aan het Gotisch. De leenwoorden uit het Gotisch konden tot de vijfde eeuw in het Slavisch opgenomen worden, omdat de Goten na de vijfde eeuw hun machtspositie in het Zwarte Zeegebied verloren en wegtrokken naar Spanje en Italië. Daarnaast lijkt een behoorlijk aantal woorden ontleend te zijn aan (één of meer) Hoogduitse dialecten en aan het Laagduits. De contacten met sprekers van het Hoogduits begonnen toen de Slaven vanuit hun *Urheimat* naar het westen trokken, en bleven bestaan tot na het uiteenvallen van het Proto-Slavisch.

Dit proefschrift geeft een up-to-date overzicht van de Germaanse leenwoorden in het Proto-Slavisch. Het corpus van (min of meer) zekere Germaanse leenwoorden bestaat uit 78 woorden. Daarnaast worden ook de woorden besproken die in eerdere literatuur als leenwoord bestempeld zijn, maar die ik niet als zodanig beschouw. De bespreking van het corpus wordt gevolgd door een taalkundige analyse van het materiaal, waarbij met name gekeken wordt naar aanwijzingen voor het bepalen van de donortaal van het Slavische woord. De analyse spitst zich vervolgens toe op de accentuatie van de leenwoorden in het Proto-Slavisch. Hoewel de donortaal in sommige gevallen onduidelijk blijft, blijkt het in veel gevallen mogelijk om met redelijke zekerheid te bepalen of een woord afkomstig is uit het Gotisch of uit het West-Germaans. Het aantal West-Germaanse leenwoorden blijkt ongeveer twee maal zo groot als het aantal Gotische leenwoorden.

Semantisch zijn de leenwoorden in zes categorieën te verdelen: 1. oorlogsterminologie en benamingen voor machthebbers, etc., 2. woorden met betrekking tot vaardigheden en geestelijke concepten, 3. technische terminologie, 4. woorden met betrekking tot handel (onder te verdelen in algemene handelstermen, woorden voor geldeenheden en woorden voor

emmers, bakken, etc.), 5. christelijke terminologie, en 6. woorden met betrekking tot het boerenerf en landbouwproducten. Terwijl de leenwoorden uit het Gotisch vaak betrekking hebben op luxeartikelen (ook bijvoorbeeld geldhandel), zijn de West-Germaanse leenwoorden vaak meer praktische gebruiksvoorwerpen en landbouwproducten.

In het hoofdstuk over de morfologie geeft dit proefschrift een verklaring voor de verspreiding van de vrouwelijke \bar{u} -stammen in het Slavisch. Relatief veel Germaanse leenwoorden in het Proto-Slavisch zijn vrouwelijke \bar{u} -stammen, maar dit geldt ook voor Romaanse in het (Proto-)Slavisch en voor latere Duitse leenwoorden die dateren van de tijd dat het Slavisch al uiteenviel in verschillende dialectgroepen. De oorsprong van de verspreiding van de vrouwelijke \bar{u} -stammen is nooit goed verklaard. Analyse van de vroege Germaanse leenwoorden in het Proto-Slavisch laat zien dat de \bar{u} -stam flexie in eerste instantie alleen voorkwam bij vrouwelijke Germaanse leenwoorden met een stam die eindigde op een velaar. De vrouwelijke leenwoorden met een stam eindigend op een andere consonant namen de meer frequente \bar{a} -stam flexie aan. In een later stadium van het Slavisch werden de \bar{u} -stammen een productieve stamklasse voor leenwoorden uit de Romaanse talen en voor leenwoorden uit het Duits. Met name woorden voor planten en voor emmers en andere opbergbakken zijn vaak vrouwelijke \bar{u} -stammen.

Het Proto-Slavisch was een toontaal. Alle woorden in de taal behoorden tot één van de drie accentparadigma's die we voor het Proto-Slavisch kunnen reconstrueren. Op het moment dat een leenwoord in de taal werd opgenomen en aan het fonologisch systeem van het Proto-Slavisch werd aangepast, nam het woord ook één van de drie Proto-Slavische accenttypen aan. Dit proefschrift beoogt een verklaring te geven voor de verdeling van de Germaanse leenwoorden over de drie Proto-Slavische accentparadigma's (a), (b) en (c).

Accentparadigma (c) wordt gekenmerkt door mobiel accent. Dit accenttype komt zelden voor bij leenwoorden uit het Germaans, hetgeen overeenkomt met onze verwachting: de Germaanse talen hebben vast accent op de eerste lettergreep van het woord, en men verwacht niet dat deze woorden in het Slavisch plotseling mobiele accentuatie krijgen. Slechts drie leenwoorden in het corpus kunnen gereconstrueerd worden met accentparadigma (c). Alle leenwoorden met een beklemtoonde Proto-Slavische klinker $*e$, $*o$, $*b$, $*\bar{o}$ (overeenkomend met Germaans $*e$, $*a$, $*i$, $*u$) die niet gevolgd werd door een laryngaal of tautosyllabische sonant, hebben accentparadigma (b). De woorden die gereconstrueerd worden met een beklemtoonde lange vocaal uit Germaans $*\bar{e}$ of $*\bar{o}$ of met een korte vocaal of syllabische sonant die gevolgd werd door een laryngaal of tautosyllabische sonant zijn gelijkelijk verdeeld over de accentparadigma's (a) en (b). In tegenstelling tot alle eerdere theorieën neem ik aan dat accentparadigma (b) het "standaard" accentparadigma was voor

Germaanse leenwoorden wanneer zij aangepast werden aan het Proto-Slavische klanksysteem. Slechts onder bepaalde voorwaarden namen de leenwoorden accentparadigma (a) aan. Twee van deze voorwaarden kunnen vastgesteld worden:

1. Het woord was een mannelijke *o*-stam in het Proto-Slavisch, en had een mannelijk woord als donor.

Als gevolg van de wet van Illič-Svityč in een eerder stadium van het Proto-Slavisch waren de niet-acute mannelijke *o*-stammen mobiel geworden. Als gevolg hiervan waren er in accentparadigma (b) geen oorspronkelijke mannelijke *o*-stammen meer over. Dit is een reden voor Germaanse mannelijke woorden (zowel uit het Gotisch als uit het West-Germaans) om accentparadigma (a) aan te nemen, waarin mannelijke woorden wel frequent voorkwamen.

2. Het woord was een leenwoord uit het West-Germaans (Hoogduits) met een wortel die eindigde in een stemloze consonant.

De verklaring voor het gegeven dat West-Germaanse leenwoorden met een wortel in een stemloze stop accentparadigma (a) aannamen, kan gevonden worden in de preglottalisatie die gereconstrueerd wordt voor de Proto-Germaanse consonanten **p*, **t*, **k* (uit PIE **b*, **d*, **g*). Kortlandt veronderstelt dat deze preglottalisatie relatief lang als zodanig bewaard is gebleven in de individuele Germaanse talen, met uitzondering van het Gotisch en het Laagduits. In het Proto-Slavische accentparadigma (a) was de beklemtoonde klinker geglottaliseerd (eveneens, onder andere, als gevolg van de preglottalisatie van PIE **b*, **d*, **g*). De Germaanse preglottalisatie werd door de Slaven verbonden met de geglottaliseerde klinkers die zij zelf hadden in accentparadigma (a), en verklaart dat de woorden met een wortel die eindigde in een stemloze consonant in het Slavisch accentparadigma (a) aannamen.

